

Alle mondjes voeden, zat er niet altijd in

3 juni 2020

Je kind te vondeling leggen doe je niet zómaar, uiteraard. Maar veel Amsterdammers waren vroeger arm, zeg maar gerust: stráátarm. Het waren barre tijden. Alle mondjes voeden, zat er niet altijd in. En soms zag iemand dan geen andere uitweg dan de baby alleen achter te laten in de stad.

Vroeger waren er heel wat kleine Amsterdammertjes die nauwelijks te eten hadden. Er waren ook veel kleintjes van wie de vader of moeder overleed. En er waren kinderen die werden geboren buiten het huwelijk, die men liever kwijt dan rijk was. Zo'n 200 jaar geleden wisten radeloze ouders dan soms geen andere uitweg dan hun kind te vondeling te leggen. Gewoon, midden in de stad. Of pal voor de deur van het Aalmoezeniersweeshuis. Al dan niet vergezeld van een afscheidsbriefje. Zat er een briefje bij, dan werd dat bewaard. U begrijpt dat het archief van het Aalmoezeniersweeshuis één van de meest bijzondere en aangrijpende archieven van het Stadsarchief is.

Briefje achtergelaten bij vondeling Anna Elisabet, 24 februari 1797. Ze kreeg de achternaam Hart. Anna Elisabet Hart is één van de kinderen wiens verhaal wordt uitgelicht op de tentoonstelling. Ze leefde slechts 11 maanden, en verbleef in die korte tijd bij 2 verschillende minnen.

U bent welkom bij de tentoonstelling Vondelingen

Sinds 2 juni is het publiek weer welkom in het Amsterdamse Stadsarchief. U ziet hier nu de door de coronacrisis uitgestelde tentoonstelling 'Vondelingen'. De tentoonstelling gaat over het Aalmoezeniersweeshuis rond 1800. 6 vondelingen staan centraal. Lees onderaan dit artikel hoe u kunt reserveren voor een bezoek.

Huis voor arme Amsterdammers

Het waren aalmoezeniers of armenvaders die in Amsterdam zorgden voor arme en zieke volwassenen en kinderen. Op een gegeven moment begonnen zij een armenhuis voor opvang en bedeling: het Aalmoezeniershuis aan het Singel. Er werden turf en levensmiddelen verstrekt. Er waren heel wat mensen die wel wat hulp konden gebruiken. Bijvoorbeeld bedelaars, zwervers, mensen met geestelijke en lichamelijke ziektes, criminelen, gezinnen en wezen. Op een gegeven moment ontstond het idee dat iedereen wat anders nodig had. Zorg, straf, werk, of opvoeding.

Het Aalmoezeniersweeshuis werd gebouwd

In ieder geval vond Amsterdam het belangrijk dat kinderen werden opgevangen in een weeshuis. Vondelingen, wezen en verlaten kinderen moesten goed worden opgevoed, vond men. In de jaren 1663-1665 bouwde bouwmeester Daniel Stalpaert het Aalmoezeniersweeshuis. Het werd - en is nog steeds - een monumentaal pand aan de

Prinsengracht, tussen de Leidsegracht en de Leidsestraat. Die plek was vroeger zo'n beetje de rand van de stad. Het pand wordt nu verbouwd tot een luxe 5 sterrenhotel. In het Aalmoezeniersweeshuis werden de aller, állerarmste kinderen opgevangen.

Meer en meer weeskinderen

In het begin was het weeshuis berekend op zo'n 800 kinderen, maar 15 jaar later waren dat er al zo'n 1.300. In de loop der jaren werd het pand verschillende keren uitgebreid. Maar rond 1800 zat het huis stampvol. Het was onder andere te wijten aan de beroerde economische omstandigheden in de Bataafs-Franse Tijd (1795-1813). Het is de tijd waarin Nederland door Franse troepen werd veroverd en later zelfs werd ingelijfd bij het Franse koninkrijk. Honderden moeders van wie de echtgenoot - en meestal was dat de kostwinner! - was overleden, legden hun kind te vondeling. Soms met een briefje met een boodschap en een naam, soms met helemaal niets.

Kindje Keijzer en Jacob Kanarie

Achtergelaten kindjes kregen vaak een achternaam die verwees naar de plek waar hij of zij was gevonden. Zo was kindje Keijzer gevonden op de Keizersgracht en kindje Toorn voor de torendeur van de kerk. In het begin van de 19e eeuw kregen kinderen die werden opgenomen in het Aalmoezeniersweeshuis soms zelfs namen in thema's. In 1823 was het thema 'vogels' populair. Zo had het weeshuis een: Arend Eend, Johan Godtvriet Gans, Wilm Zwaluw, Jacob Kanarie en Evert Vink. Dat weten we uit de archieven van het weeshuis die worden bewaard in het Stadsarchief van Amsterdam.

Het rechterdeel van een grote prent van het Aalmoezeniersweeshuis aan de Prinsengracht. Op de voorgrond een vrouw die een kind te vondeling legt. In de gracht

een waterschuit. De figuren op de voorgrond zijn getekend door Jacob de Wit, de architectuur en de kleinere figuren zijn van de hand van Cornelis Pronk. Datering: 1758. Collectie Atlas Splitgerber, Stadsarchief Amsterdam.

Toch gingen er veel kinderen dood

Als een baby in het Aalmoezeniersweeshuis werd opgenomen, werd het kind eerst verzorgd door een min bij haar thuis. Na ongeveer 5 jaar bij een min, kwamen de vondelingen in het grote weeshuis terecht: het Kinderhuis. Kinderen kregen daar dezelfde kleding en er waren strenge regels. Ze kregen les en leerden over religie. Als ze een jaar of 10 waren, gingen ze naar het Grootkinderhuis. Daar leerden de jongetjes bijvoorbeeld schilderen en timmeren. Meisjes werden opgeleid als dienstbode. Als meisjes geen dienstbode werden, maakten ze kleding voor rijke Amsterdammers. Wat de kinderen verdienden met het werk, was voor het huis. Wie 18 was, stond op eigen benen. Toch gingen er veel kinderen dood. Amsterdam was arm, en het weeshuis zelf ook.

Er werden drastische maatregelen genomen

Na de Franse Tijd (1795-1814) was er grote armoede in de Hollandse steden. Regenten bestuurden de steden en zij waren ook verantwoordelijk voor de opvang van de vondelingen in Amsterdam. Het kostte allemaal nogal wat tijd en geld, vond men. Vergaderen, administratieve taken doen, het huis onderhouden, eten kopen en (laten) koken, kleding en beddengoed regelen. Er was veel personeel nodig. Overal moest op worden bezuinigd, terwijl het aantal weeskinderen juist toenam. Er werden drastische maatregelen genomen. Kinderen werden naar het platteland gestuurd, of moesten het leger in. 'Lastige' jongetjes moesten voor de VOC en WIC werken op zee. En men begon aan de proef om kinderen op het platteland uit te besteden, in 1797 in Enschede, vanaf 1810 in allerlei andere plaatsen.

Naar de veenkoloniën om hard te werken

In 1822 bepaalde de Nederlandse regering dat kinderen vanaf 6 jaar uit gesubsidieerde weeshuizen naar werkkampen in Veenhuizen moesten. Het Aalmoezeniersweeshuis in Amsterdam viel onder deze regeling. De kinderkoloniën in Drenthe waren een sociaal experiment. Kinderen moesten hard werken. Sommige kinderen waren daarvoor te jong en voor sommigen was het gewoon te zwaar. Toen de regenten van het Aalmoezeniersweeshuis in 1824 werd gevraagd om 600 wezen en vondelingen naar Drenthe te sturen, wilden zij hieraan niet meewerken. De regenten namen ontslag. In 1828 nam de Inrichting voor Stadsbestedelingen het werk van het Aalmoezeniersweeshuis over. En toen gingen alle kinderen vanaf hun 6e jaar alsnog naar de koloniën in Veenhuizen. Pas vanaf de tweede helft van de 19e eeuw ontstond het idee om kinderen zonder ouders op te nemen in pleeggezinnen en zo liefdevol mogelijk te verzorgen.

Tentoonstelling Vondelingen

- [Openingstijden en reserveren](#)

Meer lezen

De tentoonstelling Vondelingen in het Stadsarchief van Amsterdam gaat over het Aalmoezeniersweeshuis rond 1800. 6 vondelingen staan centraal. Het verhaal van Adam Voorn kunt u nu al zien. Adam is een voorvader van kinderboekenschrijfster Carry Slee. In een aflevering van de tv-serie *Verborgen Verleden* kwam het verhaal ook aan bod. Zie: [Tentoonstelling Vondelingen](#)

Het archief van het Aalmoezeniersweeshuis is één van de meest bijzondere en aangrijpende archieven in het Stadsarchief. Bij de te vondeling gelegde baby's werd vaak een persoonlijk briefje van de moeder aangetroffen. Al die briefjes zijn bewaard. Deze hartenkreten geven een indringend en ontroerend beeld van het lot van de kinderen en het verdriet van de moeders, van de armste bewoners van de stad. Het archief van het Aalmoezeniersweeshuis inzien?

Zie: [Digitaal Archief Aalmoezeniersweeshuis](#)

Hoofdbeeld: *Jacob de Wit en Cornelis Pronk, Het Aalmoezeniersweeshuis, 1758.*

Lees ook

- › Triomf van de Amsterdamse fietser?
- › De ruwe De Clercqstraat
- › Begrijpt u de stad?

Er zijn nog geen reacties.

[Privacy gemeente Amsterdam](#)

[Volg deze discussie](#)

Meer nieuws

Triomf van de Amsterdamse fietser?

U kunt zich laten testen op het coronavirus

Aan de IJzijde van het CS staat van alles te gebeuren

Hé jonge mantelzorger, hoe gaat het nou met jónu?